

PEKKA SAURI

Losing My Religion 2.0

Tammikuussa Yhdysvaltain kongressirakennuksen valtauksen jälkeen MTV Uutisten kolumnin otsikoksi nostamani ”Losing My Religion?” oli toki poleeminen, mutta se kiteytti tuolloiset tunteeni varsin tyhjentävästi¹. Kolumnimuoto ei oikein sallinut pidempää aatehistoriallista omaelämäkertaa, joten jatkan teemasta tällä foorumilla Sami Syrjämen ystävällisestä kutsusta ja vastaan samalla hänen tekstiinsä ”Paras kolumni voittaa” (*niin & näin* 1/21)².

Habermasin kommunikatiivinen rationaalisuus parhaan argumentin periaatteineen ja deliberatiivisen demokratian käsitteineen on ollut ajatteluani selkeästi vahvimmin muokannut filosofia. Törmäsin aiheeseen joskus 1980-luvulla, ja se sai maailmankatsomukseni siihen asti enemmän tai vähemmän levällään olleet palaset lokahtamaan yhteen. Vuonna 1990 hyväksytyssä väitöskirjassani *The Production Of Psychological Knowledge As Communicative Interaction* yritin melko huimapäisesti yhdistää Habermasin, Wittgensteinin ja Freudin keskeiset näkemykset. Karkeasti tiivistettynä tutkielmani perusteeksi oli, että psykologisen ymmärryksen keskeinen kriteeri on konsensus käyttäytymisen merkityksen tulkinnasta tutkijan ja tutkittavan kesken. Yhteydet Habermasiin piirtyvät jo tässä lauseessa kirkkaasti näkyviin.

Kun samoihin aikoihin aloin osallistua näkyvämmiin politiikkaan, pidin parhaan argumentin periaatetta johdotuksena myös poliittisessa keskustelussa: lyödään kortit pöytään ja katsotaan, kenen esitys on vakuuttavimmin perusteltu. Heikommin perustellut esitykset jäävät tiepuoleen, ja parhaiten perusteltu saa taakseen yhteisymmärryksen. Mikäs sen yksinkertaisempaa?

Aika pian tietenkin törmäsin Habermasin deliberatiivisen demokratian käytännön rajoitteisiin, joista ensimmäinen oli ajan loppuminen kesken. Vaikka kuinka olisi keskusteltu ja vertailtu argumentteja molemminpuolisen kunnioituksen hengessä, lopulta soi äänestyssummeri, ja piti mennä painamaan jaa tai ei -nappia kesken keskustelun ja ilman yhteisymmärryksen saavuttamista. Enemmistön kannattama näkemys jäi voitolle, olipa se parhaiten perusteltu tai ei. Parlamentaarisessa demokratiassa enemmistöä edustavan hallituksen esitys voittaa aina opposition vastaesityksen, vaikkei hallitus perustelisi esitystään sanalakaan.

Habermasin ”ideaalisen puhetilanteen” toteuttaminen osoittautui käytännössä vaikeaksi tai suorastaan mahdottomaksi. Ajan puutteen lisäksi sen esteiksi nousivat eri näkemykset keskustelussa käytetyn tiedon lu-

tettavuudesta, kielen ja käsitteiden eroavuudet, erot keskustelijoiden koulutustaustassa ja niin edelleen. Keskustelu muuttuu nopeasti yhteisymmärryksen tavoittelusta strategiseksi oman intressin edistämiseksi toisen osapuolen intressin kustannuksella.

Jouduin vuosien ja vuosikymmenten mittaan myöntämään, että kommunikatiivisen rationaalisuuden edellyttämä ideaalinen puhetilanne oli todellakin ideaali, joka ei käytännössä päässyt toteutumaan. Olin kuitenkin edelleen sitä mieltä, että – kuten sananlasku asian muotoilee – on se ketunnahka niin kallis, että kannattaa sitä metsästä, vaikkei saisikaan.

Habermasin näkemysten tunnetuimpia kritikoita on belgialainen Chantal Mouffe, joka on esittänyt vaihtoehdoksi oman agonistisen teorian. Mouffen mukaan pyrkimys konsensukseen ei ole pätevä yhteiskunnallisen keskustelun tavoite. Sovittamaton, joskus perusarvoihin ja -olettamuksiin saakka ulottuva konflikti ja sen toteutuminen ovat Mouffen agonismin perusta.³ (Vedän Mouffen usein vaikeaselkoisen ajattelun mutkia suoriksi, mutta näin sen olen käsittänyt.)

Samansuuntaista ajattelua olen kohdannut myös suomalaisessa sosiaalisessa mediassa: yhteisymmärrystä peräänkuuluttavat etunenässä vallankäyttäjät ja hyvin toimeentulevat keskustelijat omilla ehdoillaan. Vähäväkimmäisillä tai sorretililla niin ikään on oikeus esittää omat näkemyksensä omilla ehdoillaan, eikä vallasväen sovi arvostella heidän puheenvuorojensa tyyliä, oli se kuinka pöyristyttävä hyvänsä.

Ymmärrän tämän näkemyksen, tai olen oppinut ymmärtämään sitä kantapään kautta. Asiaan on saattanut vaikuttaa sekin, että takavuosina radiossa vetämässäni Yölinja-ohjelmassa kävin kuudentoista vuoden aikana yhteensä yli 12 000 keskustelua suorassa lähetyksessä ihmisten kanssa, jotka olivat tavallisesti keskellä jotakin elämän kriisitilannetta.

Käytännössä pyrin nyt soveltamaan ymmärrystäni käytäntöön siten, että yritän pitää sosiaalisen median yhteisöni (tai kuplani) mahdollisimman laajana enkä sulje siitä ulos keskustelijoita kuin äärimmäisissä

niin vai näin

poikkeustapauksissa. Yli 121 000 Twitter-seuraajani yhteisössä tämä strategia on johtanut ehkä yllättävään tulokseen: vaikken blokkaa kärjekkäitäkään kommentaattoreita, keskustelussa esiintyy varsin harvoin suoranaista aggressiivisuutta, solvauksia tai herjauksia.

Kysymys kuuluukin: edustaako tämä inkluusivinen toimintamalli Habermasin deliberatiivisuutta vai Mouffen agonismia?

Tällä tietoa päättelen, että Habermasin ja Mouffen näkemykset eivät olekaan niin antagonistisia kuin ensi silmäyksellä näyttää. Ehkä viime kädessä kyse on kuin onkin siitä, keitä kukin hyväksyy oman julkisen tilansa sisäpuolelle ja keitä sulkee siitä ulos. Deliberatiivisen demokratian ja agonistisen konfliktin välinen raja kulkee juuri tässä – täsmälleen siinä, mihin meistä jokainen sen omasta vapaasta tahdostaan piirtää. Agonistinen konflikti ei ole luonnonvoima, vaan keskustelijoiden keskinäisessä vuorovaikutuksessaan tai siitä kieltäytymisellään rakentama asetelma.

Ja vaikkei Habermasin ideaalinen puhetilanne koskaan täydellisenä toteutuisikaan, sitä kohti kannattaa kuitenkin pyrkiä kaikin voimin. Vapauden, sisaruuden ja tasa-arvon päämäärät suorastaan edellyttävät sitä.

”Vaikkei Habermasin ideaalinen puhetilanne koskaan täydellisenä toteutuisikaan, sitä kohti kannattaa kuitenkin pyrkiä kaikin voimin.”

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Pekka Saurin kolumni: Losing my religion? Verkossa: mtvuutiset.fi/artikkeli/pekka-saurin-kolumni-losing-my-religion/8038486
- 2 Ks. Sami Syrjämäki, ”Paras kolumni voittaa”. *niin & näin* 1/21. Verkossa: netn.fi/fi/artikkeli/paras-kolumni-voittaa
- 3 Chantal Mouffe, *Agonistics. Thinking the World Politically*. Verso, London & New York 2013.